

GOVORU IN JEZIKU NAPROTI

(za starše otrok od 1. do 6. leta in strokovne delavce v vrtcih)

1. Tabela razvoja izreke glasov.

Obdobje:	Glasovi:
Do 2 let	A, E, I, O, U, P, B, M, N, J, T, D
Do 3 let	K, G, V, F, H
Do 3,5 let	L
Do 4 let	S, Z, C
Do 5 let	Š, Ž, Č, R

2. Normativi za izražanje otrok od 1. do 2. leta.

PRVA POLOVICA DRUGEGA LETA:

- Do najkasneje 15 meseca se pojavi prva beseda s pomenom.
- Poimenuje nekaj samostalnikov (št. postopno večja).
- Izgovarja večino samoglasnikov.
- Za nami ponavlja vsakdanje besede: »auto, voda, muca, ... «.
- Za nami ponavlja fraze: »pa pa, adijo, hop hop, ...«
- Vse bolj ustrezno odgovarja z »JA« in »NE«.

DRUGA POLOVICA DRUGEGA LETA:

- Kliče se po imenu.
- Skuša pripovedovati s kombinacijo pravih in izmišljenih besed.
- Poimenuje od 30 - 50 vsakdanjih besed.
- Posamezne besede izgovarja pravilno.
- Poimenuje vse več glagolov in pridevnikov.
- Poveže dve besedi v preprosti stavki: »Muca pila«.
- Ponavlja nove besede, dele stavkov in občasno fraze.
- Uporablja prve zaimke: »jaz, moj, ti, ...«
- Uporablja vprašalnico – kje.

3. Tvegani znaki, ki nakazujejo da bi bilo koristno obiskati logopeda od 1. do 2. leta.

- Ne poimenuje vsaj 5 samostalnikov.
- Ne zanima ga, ko ga pokličemo ali oговорimo.
- Ne ponavlja vsakdanjih besed za odraslimi.
- Ne poizkuša po svoje posnemati odraslega govora.
- Komunicira s kazanjem in gestami brez verbalne komunikacije.
- Ne izpolni enostavnih navodil.
- Ne zna pokazati delov telesa, slike v knjigi ali vsakdanjega samostalnika v prostoru.

4. Normativi za izražanje otrok od 2. do 3. leta.

- Domači razumejo večino besed.
- Vse bolj uspešno naglašuje besede.
- Izpušča soglasnike sredi besede.
- Težje glasove zamenjuje s podobnimi.
- Zase uporablja zaimek JAZ. Zanika z NE in NI!
- Dve do tri besede (ob koncu obdobja tudi več) poveže v stavek.
- Posnema stavke odraslih.
- Z govorom privlači pozornost in se vključuje ali predlaga kratek dialog.
- S ponavljajočimi preprostimi vprašanji se uči novih besed in dejstev: »KAJ to?, KDO tam?, KJE ati?, ... «
- Samostojno lista slikanice ter poimenuje besede.
- Pozna poimenovanja skoraj vseh stvari v stalnih okoljih.
- S kratkimi stavki izraža lastne želje in zahteve: »Jaz pil., Jaz metal žogo.«. -
Odgovarja na vprašanja z kdo, kje, kaj,
- V govoru začne uporabljati tudi zaimke, čas in spol.

5. Tvegani znaki, ki nakazujejo da bi bilo koristno obiskati logopeda od 2. do 3. leta.

- Domači težko razumejo njegov govor, ljudje iz okolice ga ne razumejo.
- Ne razume dvostopenjskih navodil.
- Ne kaže želje po poslušanju pravljič, pesmic, izštevank ...
- Ne povezuje besed v stavke.
- Ne postavlja preprostih vprašanj.
- Ne odgovarja na preprosta vprašanja.

6. Normativi za izražanje od 3 do 4 leta.

- Govori vse bolj jasno, z ustreznim ritmom, glasnostjo in višino glasu.
- Pravilno izreka večino soglasnikov.
- Ljudje iz okolice ga razumejo.

- Občasno zamenja glas v težjih besedah (ZELENJAVNI N – TELENJA ... N.)
- Tvori stavke s 3, 4 ali celo več besedami, ki so slovnično večinoma ustrezni.
- Uporablja veliko jezikovnih struktur (množino, predloge, zaimke, veznike ...).
- S celim stavkom ustrezno sprašuje z vprašalnicami kdaj, zakaj, kaj, kako ...
- Stopnjuje pridevnik npr. (velik, večji, največji).
- Uporablja težje zaimke (njen, naš ...).
- Povezano pripoveduje o dogodkih.
- Veliko se pogovarja z vrstniki (medsebojne razlage, učenje).
- Vztraja pri pogovoru z odraslimi.
- Vživlja se v drugo osebo in jo med igro posnema – govori kot junak iz risanke.
- Govor prilagodi majhnemu otroku.

7. Tvegani znaki, ki nakazujejo da bi bilo koristno obiskati logopeda od 3. do 4. leta.

- Ne poimenuje večine stvari v njegovih stalnih okoljih.
- Okolica ne razume njegovega govora.
- Stavki so slovnično večinoma neustrezni.
- Ne izgovarja glasov, predvidenih za to starost.
- Ne pogovarja se z vrstniki.
- Težav ne rešuje z govorom, temveč z dejanji.
- Pri govoru ne uporablja zaimkov, veznikov, predlogov ...
- Ne izpolni tristopenjskega navodila.

8. Normativi za izražanje otrok od 4. do 5. leta.

- Glas je jasen, jakost glasu, tekočnost in intonacija govora so ustrezni.
- Govor je razumljiv.
- Tvori 4 do 6 besedne stavke.
- Stavčna struktura in slovnica sta pravilni.
- Uporablja vse besedne vrste.
- Preseneti nas s posebnimi besedami ali izrazi: »Želim se pridružiti igri.«
- Pripoveduje dolge zgodbe po spominu.
- Prenese naše navodilo drugi osebi.
- Veliko sprašuje o pomenu neznanih besed.
- Odgovarja na vprašanja z vprašalnicami koliko, kako, zakaj ...
- Dalj časa je vključen v pogovor z vrstniki ali odraslimi.
- Šteje do 10.

9. Tvegani znaki, ki nakazujejo da bi bilo koristno obiskati logopeda od 4. do 5. leta.

- Nepravilno izgovarja, izpušča ali zamenjuje več glasov.
- Ima skromen besedni zaklad – pozna in uporablja občutno manj besed kot vrstniki.

- Stavki so kratki in skromni z besednimi vrstami (malo zaimkov, predlogov, veznikov, pridevnikov ...).
- Stavki so slovnično neustrezni.
- Bolj kompleksnih besed ne more pravilno izgovoriti (četrtek).
- V pogovore vrstnikov ali odraslih se vključuje redko ali pa sploh ne.

10. Govor odraslih – priporočila

SPODBUJANJE RAZUMEVANJA:

- a) Preden začnemo govoriti z otrokom ga pokličemo, se ga dotaknemo in počakamo, da vzpostavi očesni stik z nami. Šele takrat mu sporočimo, kar smo mu želeli.
- b) Poslužujemo se v otroka usmerjenega govora, ki ga sestavljajo bolj melodičen govor, višji ton glasu, počasnejši govor in enostavne besede in stavki, ki imajo običajno ključne besede na koncu. S tem otroku omogočamo lažje učenje jezika, mu izražamo naklonjenost in ustvarjamo govorno vzpodbudno okolje.
- c) Poslužujemo se govora, ki je usmerjen na trenutno dogajanje. Otroci se pri teh letih usmerjajo na dogajanje tukaj in zdaj, zaradi česar lažje ohranjajo pozornost in s tem izrazito povečajo učinkovitost učenja jezika in govora.
- d) Predlagamo temo pogovora, ki je aktualna za trenutni otrokov vsakdan.
Primer: Pozimi se čim več pogovarjamo o oblačilih, snežnih radostih, božiču, / Poleti pa več o morju, poletnih dejavnostih, živalih okoli nas, / Nekaj dni pred in po obisku živalskega vrta se več pogovarjamo o živalih. / Nekaj dni pred in po obisku kmetije se več pogovarjamo o domačih živalih, kmetijskih pridelkih, strojih in dejavnostih na kmetiji.
- e) V družbi otroka pogosto govorno opisujemo situacije, tudi če so te še tako vsakdanje in se ponavljajo z dneva v dan (oblačenje, obroki, izleti, obiski, nakupovanje, ...). Pri tem ponavljamo znane besede, dodajamo nove in jih oblikujemo v preproste in zanimive večbesedne povedi.
Primer: Med hojo po parkirišču, komentiramo avtomobile – Poglej. Moder avto, rdeč avto, zelen velik avto, rumen majhen avto., ...
- f) Med vsakdanjimi dejavnostmi veliko sprašujemo drug drugega in otroka. V komunikaciji z otrokom se sprva poslužujemo zaprtih vprašanj (Si jedel kruh ali kašo? - možen odgovor je DA ali NE), kasneje pa vse bolj pogosto rabimo odprta vprašanja (Kaj si danes jedel v vrtcu? - za odgovor je potrebna otrokova razlaga).

- g) Pomembne in zanimive informacije otroku predstavimo z zanosom in se tudi sami zanimamo za to tematiko. Otrok bo prepoznal čustveno noto sporočila in si zato informacije in besede, ki te informacije sestavljajo zapomnil hitreje.

SPODBUJANJE GOVORNO-JEZIKOVNEGA IZRAŽANJA

- a) Otroku postavljamo vse višje zahteve po strukturiranem govornem izražanju in mu ne dovolimo, da z okolico komunicira in manipulira le s kazanjem ali posamezno besedo. Če je otrok sposoben povedati, da bi rad neko igračo ali je ne želi, naj to poizkuša izraziti v kratkih stavkih. Hitro bo ugotovil, da je tako veliko učinkovitejši in bo tako vse rajši uporabljal govor za dosego cilja.
Primer: Otrok si želi medvedka in ga zahteva z govorom - Rad bi medvedka., Daj medvedka., Daj rjavega medvedka., ... / Ne medvedka., Nočem medvedka., Ne maram medvedka.,
- b) Otroka ne popravljamo, ne kritiziramo in se pred njim ne pogovarjamo o napakah, ki jih je otrok storil pri poizkušanju poimenovanja ali tvorjenja prvih stavkov.
- c) Otrokove neprecizne izreke ne posnemamo in se iz nje ne norčujemo.
- d) Poslužujemo se tako imenovanega modeliranja otrokovega govora. Ko otrok poimenuje stvar ali tvori 2 – 3 besedno poved, ji dodamo nove besede in oplemenitimo stavek.
Primer: Otrok: Tam avto. / Odrasli: Res je. Tam je hiter avto., Tam je rdeč avto., Tam je športni avto., ...
- e) Ohranjamo temo pogovora, ki jo je predlagal otrok. Osredotočenost na tematiko, ki otroka zanima, ga motivira, stimulira delovanje možganov. Takrat je otrokova pozornost najbolj usmerjena na jezik in govor odraslega, prav tako pa takrat otrok pozornost ohranja najdlje.
- f) Otroku pripovedujemo ali beremo kratke zgodbe ob slikah. Otroka ob tem aktivno vključimo v branje. Zahtevata naj pokaže ali poimenuje stvari, osebe, živali, ki nastopajo v zgodbi. Mu postavita preprosto vprašanje o nadaljevanju zgodbe (Kdo je šel k babici? Kje je hodila Rdeča Kapica?, ...). Ene in iste zgodbe beremo znova in znova (otrok tako lažje opazuje jezik). Podobno lahko otroka aktivno vključimo v ogled risanke.
- g) Nalašč se zmotimo pri nekaterih trditvah in čakata na otrokov odziv. Primer: V gozdu se ustavimo ob roži in jo poimenujemo veliko drevo. Ko nas otrok popravi, da je to

roža, se zahvalimo in pokažemo navdušenje nas je popravil. Na ta način preverimo otrokovo razumevanje, pozornost in mu dokažemo, da je njegovo mnenje pomembno.

- h) Otrok vključujemo v vsakdanje dialoge, med dnevnimi rutinami in mu postavljamo različna vprašanja. Primer: Med vožnjo iz vrtca se pogovarjajo kaj so počeli, jedli, videli, spoznali čez dan. Otroku starša postavljata preprosta vprašanja in mu pomagata z ponujanjem izbire (Ali si jedel kruh za zajtrk?, Kaj je bilo na kruhu?, Kaj si pil?, Ste risali z barvicami?, Kaj ste risali?, ...)

11. Branje knjige – priporočila

- Branje knjige dnevni ritual, ki mu namenimo del dneva. Veselimo se branja.
- Prilagajajte se otrokovi pozornosti – velike razlike.
- Knjige s preprostim jezikom.
- Ustavlja te pred branjem ali po menjavi strani in komentirajte slike, poiščite podrobnosti, ...
- Poiščite predmete, živali, osebe, ... v vsakdanjem svetu.
- Podprite otrokovo oponašanje branja in mu prisluhnite.
- Pred ali med branjem (pri nekem zaključenem dejanju v knjigi) si vzemite nekaj časa in se pogovorite.
- Knjig ne menjajte prepogosto, če otrok tega ne želi.

12. Usvajanje pred bralnih lastnosti in razvoj metalingvistike:

METALINGVISTIKA je sposobnost razmišljanja o ustnem in pisnem jeziku, zavedanje glasov, črk, besed, stavkov, pomen knjige, tiska, ..., ki jo prvič opažamo pri 3 letnikih, kot želja po rimanju, posnemanje govora, Okoli petega leta otrok dozori do te mere, da lahko začnemo z načrtnim vzpodbujanjem metalingvističnih in s tem tudi pomembni pred bralnih lastnosti.

Tehnike:

- Otroka vzpodbujamo v smešnem govoru, rimanju, posnemanju, ...
- Otroka vzpodbujamo, da spozna naslednje lastnosti knjige - pravilno držanje knjige, začetek – konec knjige, naslov knjige, obračane strani glede na vsebino, iskanje slik v povezavi z vsebino, ...
- Otroka vzpodbujamo da spozna naslednje lastnosti tiska - sledenje prstu, zanimanje za črke, presledki, imena (dolga, kratka, imena na črko, smešna imena, ponavljajoča se imena, ...).
- Otrok vzpodbujamo k prepoznavi črk v knjigi - 5-6 letniki lahko že poznajo imena črk.

- Otroka vzpodbujamo k razvrščanju besed – kategoriziranje (živali, osebe, rastline, ...), razvrščanje (po velikosti, tematiki, pogostosti v knjigi, ...), razlaga z drugimi besedami.
- Otroka vzpodbujamo k slušnemu zavedanju glasov - iskanje besede na določen glas, iskanje besede na zadnji glas, naštevanje besed in iskanje prvega glasu (v kuhinji, spalnici, dnevni sobi, ...) štetje besed v povedih, ploskanje – zlogi v besedi.

13. Sodobni mediji priporočila

- Natančno določimo navodila za uporabo medijev.
- Izbiramo otrokom primerne risanke, oddaje, igre, programe, aplikacije,
- Komentirajmo, se z otrokom pogovarjamo in igrjamo o različnih risankah, igrah, stvarih, ki jih je preko medijev spoznal.
- Dogajanje, osebe in predmete iz medijev poiščimo v realnem svetu in si jih ogledamo, spoznajmo, jih uporabimo,

14. Uvajanje 2. in 3. jezika – priporočila

V predšolski dobi uvajanje drugega ali tretjega jezika vse bolj uspešno vstopa v vzgojno – izobraževalne sisteme. Pri uvajanju pa se je koristno odločiti za eno izmed naslednjih priporočil s katerimi preprečimo, da bi otrok jezika mešal in tako postal bolj rizičen za pojav govorno – jezikovnih motenj.

- Ločevanje jezika po okoljih.
- Ločevanje jezika po delih dneva ali tedna.
- Ločevanje jezika po osebah.
- Dovolj poudarka na materinem ali prvem jeziku.

15. Fiziološko jecljanje – priporočila

V obdobju od 2,5 do 5 let se posebno pri dečkih pogosto pojavlja fiziološko jecljanje, ki večinoma spontano izzveni. Če ga kot starš zaznate vam priporočamo upoštevanje naslednjih priporočil:

- Starša otroku ponudita dovolj časa.
- Starša skrbita za svoj govor.
- Starša si občasno si vzameta čas za pogovarjanje z otrokom.
- Otroka čim manj izpostavljam škodljivim vplivom za govor.
- Še bolj smo pozorni na urejeno dnevno rutino, dovolj spanja in gibanja.

Če zaznate naslednje znake fiziološkega jecljanja pa vam priporočamo obisk logopeda:

- Otrok ponavlja vse krajše elemente.
- Opazno se poveča število ponavljanj.
- Otrok se "bori" z besedami.
- Pri ponavljanju se menja struktura besed.
- Med govorom so opazni znaki napetosti obraza, dvigovanje ramen, hlastanje za zrakom.
- Pojavljajo se hitre prekinitve zaradi krčev.

BENJAMIN VOGRIČ prof. surdopedagogike in logopedije

Moj Logoped, Benjamin Vogrič s.p. | Na jami 5 | 1000 Ljubljana

benjamin@mojlogoped.si | +386 40 351 485 | www.mojlogoped.si